

druga notarska knjiga piranskega arhiva predstavlja dragocen prispevek k poznavanju naše bogate arhivske dediščine. S takšnimi izdajami se lahko najboljše in res reprezentativno predstavimo pred svetovno zgodovinsko javnostjo. Gradivo, ki je na ta način objavljeno, ne bo služilo samo zgodovinarjem, ampak bo v njem našel pobudo za raziskovalno delo tudi filolog (imena, termini) in pravni zgodovinar (razne pravne oblike). Omeniti je treba tudi dejstvo, da so najstarejše notarske knjige v zelo slabem stanju in bi se zaradi pogoste uporabe lahko zelo hitro uničile. Zato je treba te arhivske knjige objavljati tudi iz varstvenih, to je praktičnih razlogov.

Ignacij Voje

Pavle Blaznik, **Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do leta 1500 (A — M)**, Historična topografija Slovenije II, SAZU, Maribor 1986, str. 547.

Raziskovalcu srednjeveške zgodovine predstavlja historična topografija poleg urejenih izdaj virov in zgodovinskega atlasa enega osnovnih pripomočkov pri delu. Toda kakorkoli so ti pripomočki nepogrešljivi in nujni, njihov nastanek ni odvisen le od dobre ali slabe volje posameznikov, ki so pripravljene delati na teh zahtevnih projektih. Nastanejo lahko le na določeni stopnji razvoja posameznega nacionalnega zgodovinopisja, ki prav s posedovanjem teh pripomočkov izpričuje svoj zrelost. V okvirih slovenske historiografije se je delo vsaj na enem od teh osnovnih projektov začelo že konec 19. stoletja. Najprej s sistematičnim zbiranjem in objavljanjem virov za nacionalno zgodovino, ki je svoj vrh prav gotovo doseglo v delu F. Kosa in njegovih petih knjigah Gradiva za zgodovino Slovencev v srednjem veku (Ljubljana 1902—1928), delu, ki se intenzivno nadaljuje prav v najnovjšem času. Do neke mere, pa čeprav ne v okvirih lastnega zgodovinopisja, je v projektu avstrijske Akademije znanosti iz začetka tega stoletja, v katerem je za Kranjsko napisal tekst L. Hauptmann, vendarle zadovoljena tudi potreba po historičnem atlasu, ki pa je za določene pokrajine (npr. Istra, Goriška) bolj torzo kot temeljito opravljeno delo.

Ceprav je že »Imenik krajev in oseb« v posameznih knjigah zgoraj omenjenega F. Kosovega Gradiva predstavljal hkrati tudi neke vrste historično topografijo slovenskega ozemlja za čas od leta 501 do 1246, to je za dobo, ki jo pokriva ta zbirka virov, pa segajo resnični sistematični začetki tega dela v nekoliko poznejši čas. Niti malo presenetljivo ni, da sta s tem projektom začela leta 1932 dva takrat najvidnejša slovenska medievista: L. Hauptmann, ki je sprožil misel o potrebnosti takšnega dela in je sam prevzel zbiranje gradiva za jugoslovanski del Štajerske, in M. Kos, ki je prevzel isto nalogo za ustrezno področje Kranjske. Medtem ko je usoda nanesla, da je Hauptmannu vse štajersko gradivo, ki ga je zbral do leta 1941, med vojno propadlo in se je delo zaradi tega ustavilo, ker je sam izgubil voljo po ponovnem začetku zbiranja, pa je M. Kos nadaljeval s tem opravilom in se je pred koncem svojega življenja že ukvarjal s končno redakcijo zbranega gradiva. Rezultat tega, več desetletij trajajočega napora, ki ga pa sam ni več dočakal, je leta 1975 objavljeno Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500), ki ga je kot delovni pripomoček pripravil Inštitut za občo in narodno zgodovino pri SAZU. Po sedmih letih — leta 1982 — je temu sledila objava gradiva za historično topografijo Prekmurja, ki ga je zbral in pripravil Ivan Zelko. Ta material je izšel kot prva knjiga zbirke Historična topografija Slovenije; Prekmurje pa je postalo drugi del slovenskega ozemlja, ki je bilo obdelano s tega vidika. Blaznikova publikacija historične topografije Štajerske je spričo tega tretja v celoti, a druga tiskana v okviru zbirke.

Po nesrečnem propadu štajerskega gradiva je delo na tej nalogi praktično stalo do leta 1964, ko ga je prevzel Pavle Blaznik, ki je bil zanj, glede na siceršnjo znanstveno usmeritev, gotovo odlično usposobljen. V dvajsetih letih kontinuiranega zbiranja, ki je obsegalo tako pregledovanje in izpisovanje neobjavljenih virov v domačih in tujih arhivih (München, Dunaj, Graz), kot ekscerpiranje številnih objavljenih podatkov, je nalogo — to lahko rečemo, čeprav ga je podobno kot M. Kosa, smrt prehitela prav pri zadnjih redakcijskih posegih, — privedel do uspešnega konca.

Njegova publikacija, ki jo je izdala SAZU in založila založba Obzorja iz Maribora, zajema historično topografsko gradivo slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške med črkama A in M. Ko bo v prihodnosti objavljeno še že zbrano gradivo, ki spada pod preostali del abecede, to ne bo samo pomenilo, da je dokončano delo, ki ga je daljnega 1932. leta začel L. Hauptmann, ampak se bo hkrati celoten projekt Historične topografije Slovenije bistveno približal svojemu cilju, saj bo od celotnega slovenskega ozemlja ostalo za objavo samo še primorsko topografsko gradivo, ki pa se tudi že zbira.

Konkretno govoriti o delu, ki je v bistvu register krajevnih imen določene pokrajine in njihovih historičnih oblik od prve omembe v virih pa do leta 1500, je težko. Posamezna konkretna vprašanja, tako glede novih podatkov, kot glede lokalizacije posameznih toponimov itd., se bodo odpirala ob konkretni uporabi tega priložnika pri zgodovinarjevem delu. Na splošno pa gre za delo, ki je za zgodovinarje v več pogledih temeljnega pomena. Na eni strani ni le goli seznam toponimov in njihovih historičnih oblik, ampak eden poglobljenih pripomočkov za raziskovanje srednjeveške kolonizacijske zgodovine, na drugi strani pa bistveno olajšuje uporabo vseh srednjeveških pisanih virov in je hkrati z navedbo vira, v katerem se pojavlja določeno krajevno ime, tudi temeljno obveščilo o virih za zgodovino določenega okolja.

Naj mi bosta na koncu dovoljeni še dve majhni pripombi. Prva je splošnejše narave in velja lokalizaciji posameznih krajev glede na strani neba, kjer se uporablja ozemski izrazi (npr. Bačkovića, naselje NW od Ptujca), kar se mi zdi vsaj nepraktično — tako pri oznaki S za Süd slovensko misleči človek najprej pomisli na sever — če že ne kaj drugega. Druga pripomba je konkretna in se nanaša na Celje, kjer se za najstarejšo omembo tega kraja v srednjem veku uporablja podatek »in finibus Sclaviniae in loco, qui dicitur Zellia« (str. 87), ki pa se ne nanaša na Celje, ampak na dolino Zilje ali Ziljice. Cesar Ludvik je namreč podelil leta 824 na tem področju (Zellia) oglejski cerkvi v last 20 kolonov, ki jih je Oglej že prej imel v fevdu s strani furlanskih krajišnikov, Kadaloha in Balderika (F. Kos, Gradivo..., II, št. 78). Da gre za prostor ob robu Furlanije, dokazuje tudi podatek pri Pavlu Diakonu v njegovi Historii Langobardorum, da sta langobardska vojvoda v Furlaniji Taso in Cacco okrog 625 »Sclavorum regionem quae Zellia appellatur usque ad locum qui Medaria dicitur possiderunt« (F. Kos, Gradivo..., I, št. 146). Medaria so Megvarje v Vratih ob Ziljici, Zellia pa je, gledano iz Furlanije, lahko le Ziljica (glej P. Štih - J. Peršič, Problem langobardske vzhodne meje, ZČ 35, 1981, 337).

Peter Štih

Pavo Živković, Ekonomsko socialne promjene u bosanskom društvu u XIV i XV stoljeću. Tuzla: Biblioteka »Istorija i revolucija«, 1986. 226 str.

Specifičnost razvoja bosanske fevdalne družbe je bila predmet mnogih obravnav v našem zgodovinospisju. Raziskovalci so skušali te probleme obravnavati tako s stališča ekonomskega razvoja kot z vidika obravnave politične aktivnosti vladajočega sloja bosanske srednjeveške družbe. Brez dvoma je bila Desanka Kovačević-Kojić prva, ki je dala prav na dubrovniškem gradivu celovit pogled na razvoj trgovine v srednjeveški Bosni in ki je v posebni študiji obdelala tudi razvoj mestnih naselij v Bosni v srednjem veku. V svojih delih je nakazala mnoge metodološke osnove, ki predstavljajo bazo za nadaljnje raziskave; tudi za reševanje vprašanj, ki jih postavlja v svojem delu P. Živković.

Pavo Živković si je postavil za cilj, da na podlagi sistematičnega zbiranja vseh njemu dostopnih arhivskih virov (objavljenih in neobjavljenih) ter ob upoštevanju rezultatov drugih raziskovalcev pride do kolikor toliko jasne slike o socialnih spremembah v bosanski družbi v XIV. in XV. stoletju. Njegov namen je najti ustrezno metodo za ugotavljanje nastanka novega plemstva. Živković se je lahko zgledoval pri Mihajlu Diniću, ki se je kot prvi zgodovinar lotil proučevanja gospodarske in politične aktivnosti srednjega in malega humsko-trebinjskega plemstva (vlasteličičev). Vendar je Mihajlo Dinić v svojem delu »Humsko-trebinjska vlastela« (glej mojo oceno v ZČ 1972, str. 167—169) v uvodu zapisal: »Nečemo se upuštati za sada ni u pitanje postanka vlastele; to bi značilo zagaziti u tamni vilajet iz kojeg još nemamo konja da bi nas mogao izvesti na svetlost dana.«

P. Živković ni imel lahke naloge pri reševanju postavljenega cilja. Res se je lahko oprl na določeno število razprav, v katerih so avtorji obravnavali ekonomsko-socialne spremembe v bosanski družbi v XV. stoletju (S. Čirković, P. Živković). Ko je zbiral gradivo za svoje delo v Historijskem arhivu v Dubrovniku, je kmalu ugotovil, da obstaja precejšnje nesorazmerje med gradivom iz XIV. ter gradivom iz XV. stoletja. Zato je tudi slika za XIV. stoletje mnogo bolj skromna in dokaj nejasna. Ker je zelo malo gradiva doslej tiskanega, je bil avtor prisiljen zbirati v dubrovniškem arhivu, fragmentarno in na prvi pogled nepomembno arhivsko gradivo. Moral je pregledati veliko število notarskih in kancelarskih knjig, da je prišel do konkretnih podatkov. Na podlagi zapisnikov svetov dubrovniške republike je mogel razrešiti politične odnose med dubrovniško republiko in Bosno ter vlogo bosanskega plemstva pri reševanju teh odnosov. O gospodarski aktivnosti domačih bosanskih trgovcev kot tudi bosanskega plemstva na dubrovniškem tržišču največ govorijo podatki, ki jih